

کتاب بازی در سکوت، مجموعه مقاله، درباره میم است که به کوشش فرهاد بازیان، تألیف شده است. این کتاب در صدو هجده صفحه قطع رقعی با شمارگان دوهزارو دویست نسخه به قیمت هزاروششصدتومان در دسترس علاقه‌مندان هنر پانتومیم قرار گرفته است. در کتاب بازی در سکوت این مقالات، گذری بر پانتومیم از دیروز تا امروز، نوشته فرهاد منظوفی‌نیا، میم نوشته عبدالرضا کشاورز، پانتومیم نوشته علی‌رضا

میم مثل پانتومیم

نقد و بررسی کتاب «بازی در سکوت» به کوشش فرهاد بازیان

بهزاد صدیقی

خمسه، تأملی بر هنر پانتومیم نوشته رضا سرور، سهم تجربه نوشته مهدی فرج پور، هنر منحصر به فرد پانتومیم ترجمه آزاده لهراسبی، بدن بازیگر و تغذیه، نوشته سیاوش طالبیان و دکتر علی‌رضا روزمره و شخصیت‌های پانتومیم؛ هارلکوئین، ترجمه کامران معتمدی و سولماز ستارزاده است درج گردیده است.

در سال‌های اخیر، تألیف و ترجمه کتاب‌های تئاتر، رو به گسترش نهاده و ناشران بخش دولتی

و خصوصی (و بیشتر خصوصی) به این کار همت گمارده‌اند. به همین دلیل به لحاظ موضوعی، هر یک از آن‌ها، در زمینه‌های مختلف تئاتر، از جمله نمایشنامه‌نویسی، بازیگری، کارگردانی، طراحی صحنه، تئاتر درمانی، تئاتر سیاسی، تئاتر جنگ، تئاتر ملی، تئاتر معاصر، تئاتر بی چیز، تئاتر مشقت، تحلیل و نقد تئاتر و ... توسط پژوهشگران، مترجمان و هنرمندان و استادان تئاتر تألیف و ترجمه شده است. البته سهم ترجمه نسبت به تألیف، بیشتر است و کتاب‌های تئاتری در این بخش به دلایل عدیده بیشتر به چشم می‌خورد، سهم گردآوری و تدوین مقالات گوناگون نیز، سهم چندانی را به خود اختصاص نمی‌دهد که اگر در این بخش به شکل موضوعی مقالات جامع و کاربردی، موضوعات تخصصی تئاتر گردآوری شود، می‌توان منابع خوبی را در اختیار پژوهشگران و علاقه‌مندان قرار داد.

اتفاقاً در دو سه سال گذشته به دلیل برگزاری سمینارهای تخصصی مثل تئاتر و دین، مخاطب‌شناسی تئاتر، نقد تئاتر و ... کتاب‌هایی با همین عناوین از نویسندگان و پژوهشگران و منتقدان تئاتر گردآوری شده که یا به چاپ رسیده است و یا در دست انتشار قرار دارد. کتاب تئاتر و جامعه و بازی در سکوت که طی دو سال اخیر توسط انتشارات سوره مهر است، اگر چه می‌تواند به منابع پژوهشی یا بخش کوچکی از نیازهای پژوهشگران و علاقه‌مندان اضافه شود و پاسخ گوید، اما کتاب‌های جامعی به لحاظ موضوعی محسوب نمی‌شوند. اینکه نویسندگانی چند مقاله را با گزینش خیلی معمولی به چند نفر سفارش دهد یا از چند منبع جمع‌آوری کند که اتفاقاً به لحاظ کمیت هم، فقیر است، چندان نمی‌تواند نیازهای علاقه‌مندان و هنرمندان تئاتر را مرتفع سازد. به نظر می‌رسد برای تألیف کتاب‌هایی از این دست، هم می‌توان به کمیت توجه کرد و از این لحاظ تعداد مقالات را افزایش داد و هم به لحاظ موضوعی، موضوعات و مفاهیم جزئی‌تری را درباره موضوع اصلی انتخاب کرد یا سفارش داد. مقالات کتاب بازی در سکوت، به چند صورت دیده می‌شود. بعضی از آن‌ها از رویکرد علمی - پژوهشی برخوردارند، بعضی از آن‌ها جنبه نظری دارد، برخی حاوی به لحاظ اطلاع‌رسانی به خواننده اطلاعات می‌دهد و بعضی در حد یادداشت - درباره موضوع اصلی نوشته یا ترجمه شده‌اند.

به عنوان مقاله گذری بر پانتومیم از دیروز تا امروز نویسنده در همان مقدمه ضمن تعریف کوتاهی از هنر پانتومیم، هدف خود را از نگارش آن تعریف می‌کند و مخاطب با مطالعه آن از تاریخچه پیدایی پانتومیم و شروع فعالیت آن، و نیز، سیر فعالیت این هنر در ایران آشنایی نسبی‌ای پیدا می‌کند. مؤلف در واقع با پژوهش

مختصر و مفیدی در این زمینه اطلاعاتی خواندنی به مخاطب خود می‌دهد. نویسنده مقاله میم نیز، سعی می‌کند در مقاله خود، هنر میم و خصوصیات آن را که یک بازیگر (با به تعبیری درست‌تر ایماگر) میم باید داشته باشد، مورد بررسی قرار می‌دهد.

در این بخش، تنفس، خطوط اصلی حرکتی بدن، چگونگی تصویر کردن جسم خارجی، حضور شخص سوم در بازی میم، کنترل مفاصل برای ذخیره کردن انرژی، توسط بازیگر مورد بررسی قرار می‌گیرد و خواننده با مطالعه آن، نسبت به این موضوعات خاص میم به یک شناخت نسبی دست می‌یابد. مقاله علی‌رضا خمسه اگر چه کوتاه و مختصر است اما در آن اطلاعات مفیدی به خواننده و علاقه‌مند تئاتر داده می‌شود. خمسه که پیش از این نیز، خود کتاب مستقلی درباره هنر پانتومیم تألیف کرده، و شاید نخستین کتاب تخصصی در این هنر هم محسوب شود که در ایران منتشر شده، در این مقاله ضمن ارائه مطالب مفید و خواندنی که بیشتر بر اساس مطالعات، تجربیات و پژوهش فردی خود نوشته است، هنر پانتومیم را تئاتر خاموش یا هنر گفت‌وگوی بدون کلام می‌نامد.

رضا سرور در مقاله تأملی بر پانتومیم، این هنر را از جنبه آموزشی مورد بررسی قرار می‌دهد و مقاله او نیز، جنبه آموزشی دارد. او در مقاله خود رقص مدرن، باله و پانتومیم را زیر مجموعه نمایش بی کلام قلمداد کرده است و به خصوصیات بازیگر - رقصنده که در این هنر داشته باشد، به طور مفصل اشاره می‌کند. این مقاله اگر چه پیش از این در فصل نامه تئاتر (شماره اول)، منتشر شده اما برای علاقه‌مندانی که می‌خواهند این هنر را آموزش ببینند یا پژوهشی در این باره انجام دهند، به لحاظ آموزشی مفید بوده و خواندنی به نظر می‌رسد.

مهدی فرج‌پور که خود از هنرمندان این هنر در سال‌های اخیر بوده که البته در نمایش‌های بی کلام و پرحرکت ظاهر شده، تلاش کرده تا با تجربیات و توانایی‌های فردی خویش، سهم تجربه را در این بازیگری مورد واکاوی قرار دهد و با استفاده و رجوع از نظریات سیروس شاملو، جیمز روز اونسز و مارتین اسلین و نیز تئوری گروتسکی، تئاتر مشقت آنتونی آرتو در خصوص بازیگری و تئاتر تجربی و آزمایشی و آزمایشگاهی، هنر بازیگری را به لحاظ تجربی و تجربه بازیگر بررسی می‌کند و باب این بحث را در تأثیرات حرکات و بازیگری مدرن باز می‌گذارد. نکته‌ای که می‌توان گفت این است که مقاله او نیز به یک انسجام دقیق‌تر و دسته‌بندی کلیت مقاله او دارد. برای همین خواننده وقتی که مقاله را مطالعه می‌کند، با بحث‌های گونه‌گونگی روبه‌رو می‌شود که هر کدام از آن‌ها در حد اشاره باقی می‌مانند

و هرگز به رهیافتی خاص سوق پیدا نمی‌کنند. به هر حال او تلاش می‌کند که به موضوع مورد علاقه خود، یعنی تجربه و تأثیرات آن در هنر بازیگری - بپردازد و تجربیات دیگران را در این خصوص یادآوری سازد تا به نتیجه لازم دست پیدا کند.

مطلب هنر منحصر به فرد پانتومیم، که ترجمه‌ای از مقاله The Evolution of mime است - بیشتر به یک یادداشت نزدیک است تا مقاله. زیرا که هم اطلاعات تازه‌ای در آن یافت نمی‌شود و هم خود موضوع جنبه اطلاع‌رسانی و کمی تاریخی دارد - این مطلب، نظرات و تجربیات آتین دکرو پانتومیم کار را که شاگرد مارسل مارسو - استاد برتر و خلاق پانتومیم جهان است - به طور خلاصه مطرح می‌سازد.

در ادامه مقاله فوق، مقاله بدن بازیگر و تغذیه او آمده است. در این بخش که دو مؤلف - سیاوش طالبیان و دکتر علی‌رضا روزمره - کوشیده‌اند مسئله چگونگی تغذیه صحیح و درست بازیگر - هر نوع بازیگری - را تبیین کنند تا او همواره از بدن و اندامی آماده و فرمیک برخوردار باشد. در این مقاله نحوه و میزان حرکات و ورزش‌های هفتگی و تغذیه بازیگر به لحاظ علمی توضیح داده شده و مورد بررسی قرار گرفته است. به نظر می‌رسد جای چنین مقاله‌ای البته بیشتر در نشریات تخصصی و کتاب‌های خاص بازیگری است تا علاقه‌مندان بازیگری یا هنر بازیگری (در هر هنری) بیشتر به آن توجه کنند.

مقاله پایانی این کتاب که در اصل ترجمه‌ای از کتاب تاریخچه پانتومیم اثر آر. جی. براد بنت است، باز هم جنبه اطلاع‌رسانی و تاریخی دارد. متأسفانه این مقاله از ترجمه چندان منسجم و روانی برخوردار نیست. به عنوان نمونه، همان

آغار مقاله اینگونه ترجمه شده است: «همه آقای ایساک دیز رالی از خانواده گروتسک را که از نخبگان ملی بود مشاهده کردند که توسط مردم برگزیده شد. ایتالیای قدیمی و مدرن تعداد قابل ملاحظه‌ای از کم‌دین‌ها که بعضاً نخبه بودند را در معرض نمایش قرار می‌داد. البته متن اصلی در اختیار نگارنده نیست تا به مقایسه این دو جمله در ترجمه و تألیف بپردازم. اما با خوانش همین، می‌توان فهمید که هرگز سه حرف اضافه و ربط در زبان فارسی در کنار هم قرار نمی‌گیرند؛ به این بخش توجه کنید: از خانواده گروتسک را که از نخبگان ملی بود. یا حرف اضافه را هیچ وقت در پایان فعل قرار نمی‌گیرد تا جمله قبلی به جمله بعدی مرتبط شود. که در جمله دوم متن فوق این اشکال دیده می‌شود. به نظر می‌رسد با اندک دقت و توجه نسبت به این موضوع می‌توان ترجمه صحیح و درستی را به مخاطب ارائه داد تا خواننده در هنگام مطالعه چند بار آن را نخواند یا پس از آنکه آن را مورد مطالعه قرار داد، چند لحظه فکر نکنند که مقصود مؤلف از بیان عبارات و جملات این چنینی چیست.

ضمن آنکه در پایان نیز نگارنده یادآور می‌شود برای تألیف چنین کتاب‌هایی که مقالات ترجمه و تألیف را در بر می‌گیرد، کتاب حتماً نیاز به یک ویراستار حرفه‌ای و خبره دارد تا نشر کتاب از انسجام و پالودگی لازم برخوردار باشد. نکته آخر اینکه کاش مقالات این کتاب هر کدام از تیرهای تخصصی تری برخوردار بود و شاهد تیرهای تکراری نظیر پانتومیم یا سهم تجربه بودیم.

پی‌نوشت: بازی در سکوت/ فرهاد بلایان/ انتشارات سوره مهر، چاپ اول، ۱۳۸۷